

Veilig omgaan met bestrijdingsmiddelen

Spuiten een must?

Bescherm bewust!

Met bestrijdingsmiddelen moet voorzichtig worden omgesprongen. Helaas is dat in de praktijk niet altijd eenvoudig. Een woud aan regels en richtlijnen maken het voor werkgevers en werknemers lastig om hun weg te vinden. Behalve deze regels bestaan er nu praktische hulpmiddelen die helpen om veiliger met bestrijdingsmiddelen te werken. Verslag van een dappere poging om over een bekende valkuil te springen: mooie, centraal ontwikkelde 'instrumenten' die de werkplek niet bereiken.

Jeroen Terwoert en Josje Salentijn

Hoewel de alternatieven terrein winnen, zijn chemische bestrijdingsmiddelen nog regelmatig nodig in de land- en tuinbouw. Deze middelen zijn schadelijk voor de plaag – zoals een onkruid, insect of schimmel – maar vaak ook voor de mens. Bij de bedrijven is dus kennis van zaken nodig om risico's voor de medewerkers te voorkomen. Een prettige bijkomstigheid is dat een verantwoorde toepassing van bestrijdingsmiddelen ertoe bijdraagt dat het bedrijf voldoet aan milieuregels, en bijdraagt aan de veiligheid van het eindproduct. Zeker nu ook supermarkten steeds vaker optreden tegen 'gif op groenten en fruit', is dat voor telers een zaak van belang.

Herbetreders

Een veilig eindproduct is één, ook de veiligheid van de medewerkers is belangrijk. Het gaat daarbij niet alleen om degenen die zelf de middelen toepassen. Ook 'derden' kunnen in contact komen met bestrijdingsmiddelen – soms zonder dat zij dat weten. In de glastuinbouw moeten medewerkers gewassen snoeien, opbinden of oogsten die kort geleden behandeld zijn met bestrijdingsmiddelen. In de akkerbouw wordt soms handmatig onkruid gewied, terwijl het gewas wel bijvoorbeeld tegen insecten bespoten kan zijn. In al deze gevallen kan

de huid van deze 'herbetreders' in contact komen met resten van bestrijdingsmiddelen op de bladeren. Een groot deel van de middelen kan door de huid heen dringen en in het lichaam terecht komen.

Naast de toepasser en de herbetreder is de werkgever uiteraard een belangrijke partij. De werkgever is verantwoordelijk voor de instructies aan de medewerkers en voor de keuze van de bestrijdingsmethode. Vaak is de werkgever ook 'meewerkend voorman', en past hij zelf bestrijdingsmiddelen toe. Hij moet zelf dus het goede voorbeeld geven en veilig omgaan met bestrijdingsmiddelen.

Richtlijnen

Bestrijdingsmiddelen zijn streng gereguleerd. Het uitgangspunt is: elk middel is verboden tenzij het uitdrukkelijk is toegestaan. Elk nieuw middel wordt beoordeeld aan de hand van strenge milieu- en gezondheidscriteria. Na de toelating mogen bedrijven het gebruiken, maar alleen voor specifiek omschreven toepassingen. Op het etiket en in het Veiligheidsinformatieblad staat het 'wettelijk gebruiksvoorschrift', en informatie over de risico's en de benodigde beschermingsmiddelen. Ook is hier informatie te vinden over de 'veilige herbeteddingstermijnen' (wachttijden) voor behandelde gewassen.

Bestrijdingsmiddelen mogen bovendien alleen worden toegepast door personen die in het bezit zijn van een 'spuitlicentie'. De licentiehouders moeten om de paar jaar kennisbijeenkomsten bezoeken om hun licentie te verlengen. Daarnaast moet elk bedrijf uiteraard een Risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) maken. Verder zijn er tal van vrijwillige richtlijnen, zoals het certificaat Groen Label Kas en Duurzaam Onkruid Beheer op verhardingen. Er is dus genoeg informatie beschikbaar. Maar veel ondernemers en medewerkers kunnen de informatie niet vinden en als het gevonden wordt vaak moeilijk te begrijpen.

Slecht bereikbaar

Op de werkvloer is dan ook behoefte aan verbeteringen. Inspecties wijzen uit dat soms met verboden middelen wordt gewerkt. Richtlijnen voor veilige herbetedding van behandelde gewassen is vaak onbekend. Uit een enquête onder werknemers die FNV Bondgenoten in 2005 uitvoerde bleek dat soms wordt gespoten als er collega's in de nabijheid onbeschermd aan het werk zijn. Ruim de helft van de ondervraagden vond dat zij onvoldoende werden voorgelicht door hun werkgever. Ze hadden vragen over de benodigde beschermingsmiddelen. Mag je in warme kassen nu wel of niet in je blote bast werken?

Het blijkt niet eenvoudig om werknemers in de agrarische sector te bereiken. Vooral in de glastuinbouw en de bollenteelt werken veel mensen die de Nederlandse taal slecht beheersen, of uitzendkrachten en parttimers. Het percentage werknemers dat lid is van een vakbond is laag (minder dan 10 procent). Voorlichtingsbijeenkomsten worden slecht bezocht. Ook werken in de landbouw veel kleine zelfstandigen, die 'wel iets anders aan hun hoofd' hebben. De schade van bestrijdingsmiddelen is vaak niet direct zichtbaar waardoor het geen prioriteit krijgt. Beroepsziekten als gevolg van bestrijdingsmiddelen worden nauwelijks gemeld.

Bescherm bewust

Vakbonden en werkgevers in de land- en tuinbouw wilden het er niet bij laten zitten. Met steun van het Productschap Tuinbouw, nam FNV Bondgenoten het initiatief tot het project 'Veiliger omgaan met bestrijdingsmiddelen'. Organisatorisch en inhoudelijk ondersteund door Salentijn Consult en IVAM, communicatief en creatief begeleid door Puur Ontwerp. Het initiatief kreeg bijval van CNV, werkgeversorganisaties LTO (glastuinbouw) en VHG (hoveniers), producenten en Stigas (arboloket agrarische sector). Dit brede team ondernam een poging om 'behapbare' informatie te ontwikkelen waaraan ondernemers en medewerkers daadwerkelijk behoefte hebben: eenvoudig te vinden, begrijpelijk, toepasbaar binnen de dagelijkse werkzaamheden en ontwikkeld samen met mensen uit de praktijk. Bedrijven zijn daarom actief benaderd met enquêtes, bedrijfsbezoeken en klankbordgroepen. Met ruim honderd werknemers is diepgaand op de problematiek ingegaan. Dit leverde waardevolle informatie op over:

- de zorgen van werkgevers en -nemers over de omgang met bestrijdingsmiddelen;
- de praktijk rond de voorlichting aan werkgevers en medewerkers;
- hun wensen en behoeften ten aanzien van informatie en ondersteuning.

Tweede van de respondenten op de werknemersenquête uit de glastuinbouw meldde dat zij zelden of nooit voorgelicht worden over veilig werken met bestrijdingsmiddelen. Opvallend was dat driekwart van de werkgevers rapporteerde dat zij hun medewerkers regelmatig voorlichten. Schijnbaar wordt de mate van voorlichting en de behoefte aan informatie verschillend ervaren. Vooral over het veilig

FOTO: ERWIN DE KONING

Beschermende kleding is een must bij gebruik van bestrijdingsmiddelen

herbetreden van behandelde gewassen willen veel medewerkers meer voorlichting. Werkgevers blijken dit lastig te vinden. Ze kunnen de benodigde informatie niet goed vinden en als ze het kunnen vinden, is het lastig de adviezen in te passen in de dagelijkse praktijk. Reden genoeg voor nieuwe hulpmiddelen.

Wakker worden

Tweede van de werknemers gaf in de enquête aan behoefte te hebben aan meer informatie over veilig omgaan met bestrijdingsmiddelen, tegen een derde deel van de werkgevers. Over de gewenste vorm van de informatieoverdracht waren werkgevers en werknemers het opvallend eens. De voorkeur ligt bij mondelinge voorlichting. Uitgebreide brochures wilde men vooral niet; deze worden niet gelezen. Wel zagen werkgevers en werknemers iets in enkele ondersteunende middelen, zoals 'prikkelende posters' die aanzetten tot vragen (in de glastuinbouw), en handzame informatie in de bedrijfswagen (hoveniers). In samenspraak met werkgevers, werknemers en onder begeleiding van Puur Ontwerp, is gekozen voor het ontwikkelen van:

1. Teasers, die de aandacht trekken, en aanzetten tot vragen:
Ansichtkaarten die naar de werknemers worden gestuurd, drie (kantine)posters, en 'dashboardkaarten' voor bedrijfswagens.

2. Middelen die de mondelinge instructie door werkgevers vergemakkelijken:
13 geïllustreerde 'toolboxkaarten' met als insteek 'Niet zo...maar zó...of zó', en een handzame poster en pocketboekje met veiligheidsaanbevelingen voor de meest gebruikte bestrijdingsmiddelen.
3. Informatie-wegwijzers:
Een online informatieportal op www.beschermbewust.nl en een korte brochure die naar de beschikbare informatie verwijst.

Alle partijen in de branche zullen de toepassing actief stimuleren, bijvoorbeeld door het aanschrijven van werkgevers en werknemers. Ook wordt onderzocht of delen van de materialen ingepast kunnen worden in de arbocatalogi voor de agrarische sectoren. En nog belangrijker: een groep actieve werknemers heeft zich opgeworpen als ambassadeur 'veilig omgaan met bestrijdingsmiddelen'.

Jeroen Terwoert is arbeidshygiënist bij IVAM BV, adviesbureau voor duurzaamheid www.ivam.uva.nl;

Josje Salentijn is arbotrainer en adviseur bij Salentijn Consult www.salentijnconsult.nl.

Ermin de Koning is creatief directeur van Puur Ontwerp – concept, communicatie en creatie www.puurontwerp.nl

Meer informatie:

Alle genoemde middelen zijn te downloaden of te bestellen op www.beschermbewust.nl